

ਚੰਦ ਜੀ । (17) ਸ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਦਾਸ ਜੀ । (18) ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤ ਰਾਮ । (19) ਸ੍ਰੀ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਜੀ । (20) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਹਾਇ ਜੀ । (21) ਸ੍ਰੀ ਸਮਰਥ ਜੀ । (22) ਸ੍ਰੀ ਵਾਂਧ ਸਿੰਘ ।

ਆਪਦੇ 35 ਚੋਲੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ । ਆਪਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਇਕ ਮਹਾਨ ਬਲਿਦਾਨ ਹੈ । ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਚੋਲੇ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਮਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਈ । ਪਰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਵਾਅਦ ਉਹ ਇਸ ਨਿਅਮ ਤੋਂ ਹੱਟ ਗਿਆ । ਆਪਨੇ ਉਸ ਦੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਮਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਬਲਿਦਾਨ ਰਾਹੀਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ । ਜੈਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹਿੱਤ ਅਜੇਹਾ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਘੱਟ ਹੀ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਆਪਦੇ ਪੰਜ ਚੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀ । ਉਹ ਸਨ (1) ਸ੍ਰੀ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ, (2) ਸ੍ਰੀਧਨ ਜੀ । (3) ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ । (4) ਸ੍ਰੀ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਜੀ ।

ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਸਤਾਵਧਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਚੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਏ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਰਧ ਮਾਗਧੀ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ । ਸਵੇਤਾਂਵਰ ਤੇਰਾਪੰਥੀ ਜੈਨ ਫਿਰਕੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸ੍ਰੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ ।

ਪ੍ਰਸਿਧ ਮਹਾਵੀਰ ਜੀਵਨ ਚਾਰਿਤਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ੍ਰੀ ਚੌਥਮਲ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰਾਜਸ-ਥਾਨੀ ਕਵਿ ਅਚਾਰਿਆ ਜੈ ਮੱਲ ਜੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ੍ਰੀ ਹਸਤੀ ਮਲ ਵਰਗੇ ਜੈਨ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰ ਪੂਜ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਅਚਾਰਿਆ ਮਨੋਹਰਦਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ

ਅਚਾਰਿਆ ਮਨੋਹਰਦਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਯਤੀ ਸਦਾਰੰਗ ਪਾਸ ਸਾਧੂ ਬਣੇ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੂਜ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣੇ । ਆਪ ਨਾਗੌਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ—

ਅਚਾਰਿਆ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ

ਸ਼੍ਰੀ ਭਾਗ ਮਲ

ਸ਼੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਦਾਸ

ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ 4 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੇਲੇ ਹੋਏ । (1) ਅਚਾਰਿਆ ਲੂਣ ਕਰਨ । (2) ਪੂਜ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸੁਖ ਜੀ । (3) ਤੱਪਸਵੀ ਖਿਆਲੀ ਰਾਮ । (4) ਮੰਗਲ ਸੇਨ ।

ਮੰਗਲ ਸੇਨ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਅਦ ਇਹ ਫਿਰਕਾ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆ ਗਿਆ । ਪਹਿਲੇ ਹਿਸੇ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਰਘੂਨਾਥ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਖੁਸ਼ਾਲ ਚੰਦ ਹੋਏ । ਦੂਸਰੇ ਹਿਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਚਾਰਿਆ ਸੋਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਹੋਏ । ਆਪਦੇ ਚੇਲੇ ਅਚਾਰਿਆ ਪਿਰਥਵੀ ਰਾਜ ਜੀ ਹੋਏ । ਆਪਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਤ ਕਵਿ ਉਪਾਧਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਮੁਨੀ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ ।

ਪੂਜ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ

ਪੂਜ ਹਰੀ ਦਾਸ ਜੀ

●

ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਰਅਰਧ ਲੋਕਾਂ ਗੱਛ ਦੇ ਯਤੀ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਆਪ ਅਹਿਮਦਾਵਾਦ ਗਏ। ਉਥੇ ਆਪ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੰਬਤ 1729-30 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸੋਮ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਆਪਨੇ ਸੋਮ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ ਕੋਲ ਯੱਤੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਨੇ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਉੱਤਰਭਾਰਤ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਫੈਲਾਇਆ। ਆਪਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਿਟਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੋਂ ਜੈਨ ਧਰਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਕਵੀ ਸਨ। ਆਪਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਅਚਾਰਿਆ ਅਤਮਾ ਰਾਮ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਵਰਿਦਾਵਨ ਦਾਸ ਜੀ

ਆਪਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੇਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਵਰਿਦਾਵਨ ਦਾਸ 1779 (2) ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ (1780) ਸ੍ਰੀ ਮਲੂਕ ਚੰਦ (1804) 1781 ਜੇਰੇ ਮਹਾਨ ਅਚਾਰਿਆ ਹੋਏ। ਆਪਦੇ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਆਖੀਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਚਾਰਿਆ ਮਲੂਕ ਚੰਦ ਜੀ

ਆਪ ਇਕ ਮਹਾਨ ਅਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਤਪਸਵੀ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਕਰਮ ਸੰਬਤ 1810 ਵੈਸਾਖ ਸੁਕਲ 5 ਮੰਗਲ ਵਾਰ ਸਮੇਲਨ ਪਚੇਵਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਈਆ। ਇਸ ਸੰਤ ਸਮੇਲਨ ਵਿਚ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਜੀ ਅਤੇ ਭੋਜਰਾਜ ਜੀ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸਾਧਵੀ ਖੇਮਾਂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਧਵੀ ਸੰਘ ਸਾਧਵੀ ਦਯਾ ਜੀ, ਮੰਗਲਾ ਜੀ, ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਲਨ ਨੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਿਸਾ ਪਾਈਆ। ਆਪ ਸੰਬਤ 1840 ਤਕ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਪੂਜ ਮਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਆਪਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਨਾਮ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਆਪਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ [ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ] ਸੰਬਤ 1861 ਨੂੰ ਹੋਈਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਧ ਬਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸਤੇ ਲਿਖੀਆ ਹੈ “ਪੂਜ ਮਹਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ 1861 ਮੇਂ ਸੰਬਾਰਾ ਅਸੋਜ ਸੁਦਿਹਸੀਜੇ ਕਾਰੰਤਕ ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਮੇਂ” 16 ਦਿਨ ਆਪ ਮਹਾਨ ਅਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜੈਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਨਕਾਰ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਚਾਰ ਚੇਲੇ ਹੋਏ। (1) ਖੁਸ਼ਾਲ ਚੰਦ ਜੀ। (2) ਸਾਗਰ ਮਲ ਜੀ। (3) ਅਮੋਲਕ ਚੰਦ ਜੀ। (4) ਗੋਕਲ ਮੁਨੀ ਜੀ।

ਸ੍ਰੀ ਕੁਸ਼ਲ ਸਿੰਘ (ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਚੰਦ) ਜੀ

ਆਪ ਮਹਾਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਅਦ ਜੈਨ ਸੰਘ ਦੇ ਅਚਾਰਿਆ ਬਣੇ। ਆਪ ਸੰਬਤ 1868 ਤਕ ਮਾਜ਼ੂਦ ਸਨ। ਆਪ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਨ। ਆਪਨੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ, ਅਜ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਜੈਨ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਦੇ ਗੁਰੂ ਭਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵਿਕਰਮ ਸਮਤ 1828 ਵਿਚ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਵਿਪਾਕ ਸੂਤਰ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ।

ਆਪਨੇ ਅਪਣੀ ਪਦਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣੇ ਭਰਾ ਤਪਸਵੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਗਰ ਮੱਲ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਉਹੋ ਨਾਗਰਮਲ ਜੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਬੂਟਾ ਰਾਏ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾ-ਸਾਧਵੀ ਪਾਰਵਤੀ ਜੀ ਨੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਾਗਰਮਲ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖੇ ਦੋ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਨਕਲਾਂ ਵਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਮਨ ਮੁਨੀ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਦੇ ਸੰ: 1890 ਤੱਕ ਅਚਾਰਿਆ ਪੱਦ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਸੰ: 1893 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਏ।

ਆਪ ਵਾਰੇ ਜਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਦੇ ਚਲੇ ਸ੍ਰੀ ਬੂਟੇ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਮੁੱਖ ਪਟੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬੂਟੇ ਰਾਏ ਵਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਵੇਤਾਵਰ ਸੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਮੁਨੀ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਆਪਦਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਬੁਧੀ ਵਿਜੈ ਪਇਆ। ਨਾਗਰ ਮੱਲ ਵਾਰੇ ਇਕ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਹਰਜਸ ਰਾਏ ਜੀ (ਕਸੂਰਵਾਸੀ) ਨੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਫਜ ਮੱਲ ਜੀ

ਅਚਾਰਿਆ ਨਾਗਰ ਮਲ ਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰੇ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਅਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜਾਤ ਦੇ ਘੁਮਾਰ ਸਨ। ਆਪਦੇ ਜਿਆਦਾ ਚੇਲੇ ਆਪਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸਾਧੂ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਖਨ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰੇ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸਾਧਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਲਾ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਖੋਂ ਮਾਸਤ ਸਨ। ਸਾਧਵੀ ਜੀ ਦੀ ਦੀਖਿਆ ਸੰਬਤ 1897 ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਸੰਬਤ 1903 ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਾਲ ਜੀ

ਆਪ ਵੀ ਸਵੇਤਾਂਵਰ ਜੈਨ ਸਥਾਨਕਵਾਸੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਚਾਰਿਆ ਸਨ। ਆਪਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਹਾਲ ਚੰਦ ਸੀ। ਆਪਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਆਪ ਜਾਤ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸਨ। ਆਪ ਵਾਰੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਛੱਜ ਮਲ ਦਾ ਸਾਤਾ ਸਾਧੂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਗਿਆਨਾ ਜੀ ਆਦਿ ਕੁਝ ਸਾਧਵੀਆਂ ਹੀ ਜਿੰਦਾ ਰਹੀਆਂ। ਗਿਆਨਾ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਪੜਚੋਲੀ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਲਾ ਜੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਹਾਲ ਚੰਦ ਪਾਸੋਂ ਆਪਨੂੰ ਮੰਗ ਲਿਆ। ਆਪਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਜੈਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜਾਏ। ਗਣਿਤ, ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਆਪ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਆਖਣ ਲੱਗੇ। ਆਪ ਨੂੰ 32 ਸੂਤਰ ਜਥਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ। ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸ਼੍ਰੀ ਬੁਧੀ ਵਿਜੈ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੁਹੱਪੱਟੀ ਚਰਚਾ ਪੰਨਾ 504 ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਦਿੱਲੀ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਖੂਬ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਸੰ. 1898 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਰੱਤੀ ਰਾਮ ਜੀ

ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਸ ਅਚਾਰਿਆ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਰਾਜਸਥਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਆਪ ਮਹਾਨ ਯੁਗ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਰੇ ਇਕ ਘਟਨਾ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਸੰ. 1887 ਨੂੰ ਆਪ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਦੁਰਗੰਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਗਲਨ ਸੜਨ ਲੱਗੇ। ਲੋਕ ਆਪ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਏ। ਲੋਕਾਂ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਨਵਾਬ ਸੂਬਾ ਖਾਨ ਕੋਲ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਚਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਅਨੋਖੀ ਸੁਗੰਧ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਜਦੋਂ ਜੈਨ ਸਥਾਨਕ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਅਲੌਕਿਕ ਸੁਗੰਧ ਨਾਲ ਮਹਿਕ ਉਠਿਆ। ਨਵਾਬ ਆਪ ਦਾ ਭਗਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਹੈ।

ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੈਨ ਸੰਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧੂ, ਸਾਧਵੀਆਂ ਨੂੰ ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸੁਖਮ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਇਆ।

ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ

ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ। ਆਪਨੇ ਸੰ. 1861 ਵਿਚ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੁੱਖ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੈਨ ਫਕੀਰੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਰਾਜਸਥਾਨੀ, ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ।

ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ “ਲਬਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼” ਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਖੇ ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਵਿਚ 20 ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰ. 1870 ਤੋਂ ਲੈਕੇ 1906 ਤਕ ਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਅਚਾਰਿਆ ਸ਼੍ਰੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਅਚਾਰਿਆ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦੀਖਿਅਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਪੂਜ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾ

ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਦੇ ਜਾਮ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਜਿਨ ਦਾਸ ਕੱਟੜ ਜੈਨ ਧਰਮੀ ਸਨ। ਸ਼ੁਭ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਾਰਣ ਬਚਪਣ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਲੌਕਾਗੱਛ ਦੇ ਯਤੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਪਰ ਆਪ ਯਤੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਾਣੂ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਵਾਰਤਾ-ਲਾਪੁ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਆਪਨੂੰ ਸੁਧ ਸੰਜਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜਤ ਦਿਤੀ। “ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਰਾਤ ਦਰਿਆ ਖਾਨ ਪੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਗੁਜਾਰ ਆਵੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੁਧ ਸੰਜਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਚ ਮੁਚ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ) ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਾਤ ਇਕ ਕਬਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰ ਦਿਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪੀਰ ਪ੍ਰਤਿ ਫੈਲੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਆਪਦੇ ਗੱਛ ਦਾ ਨਾਂ ਦਰਿਆਪੁਰੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਲਵ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਸੰ. 1694 ਨੂੰ ਸੁਧ ਸਾਧੂ ਦੀਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ 27 ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਉੱਪਰ ਟੱਬੇ (ਸਰਲਾਰਥ) ਲਿਖੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ 20 ਸ਼ਵਤੰਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸੰ. 1728 ਸਾਵਨ ਸੁਕਲਾ 4 ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

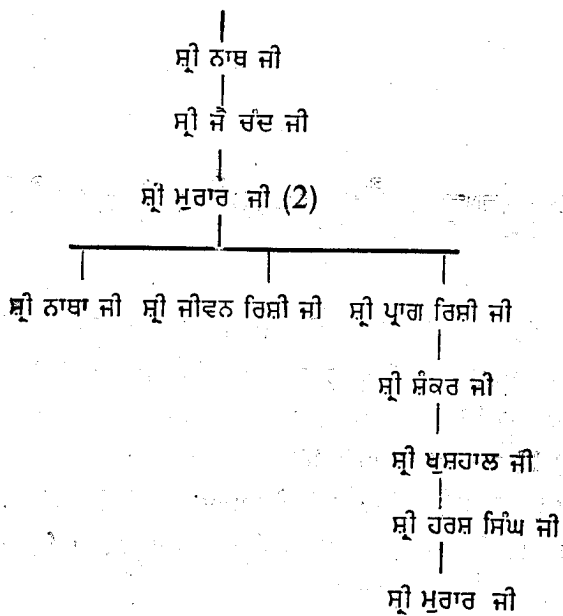
ਅਚਾਰਿਆ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ

ਸ਼੍ਰੀ ਸੋਮ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਮਘ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਗਰ ਜੀ



ਇਸ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ 19ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਲੂਕ ਚੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਨ ।

ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਜੈਨ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ

ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ 24 ਤੀਰਥੰਕਰ ਧਰਮ ਸਥਾਪਨਾ ਵੇਲੇ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਣਧਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਖਰੀ ਤੀਰਥੰਕਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ 11 ਗਣਧਰ ਸਨ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 11 ਗਣਧਰਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ 4400 ਚੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਸਰਬ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਗਣਧਰ ਪਦਵੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਸੂਭ ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਨੰ.	ਗਣਧਰ ਦਾ ਨਾਂ	ਜਨਮ ਸਥਾਨ	ਮਾਭਾ	ਪਿਤਾ	ਨਿਰਵਾਨ ਸਥਾਨ	ਕੁਲ ਉਮਰ
1.	ਸ੍ਰੀ ਇੰਦਰ ਭੂਤੀ ਗੌਤਮ	ਗੋਬਰ	ਪ੍ਰਿਥਵੀ	ਵਸੂ ਭੂਤੀ	ਗੁਣਸੀਲ ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ	92 ਸਾਲ
2.	ਸ੍ਰੀ ਅਗਨੀ ਭੂਤੀ	„	„	„	„	74 „
3.	ਸ੍ਰੀ ਵਾਯੂ ਭੂਤੀ	„	„	„	„	70 „
4.	ਸ੍ਰੀ ਵਿਅਕਤ	ਕੋਲਾਗ ਸਨੀਵੇਸ਼	ਵਾਰੁਣੀ	ਧਨਮਿਤਰ	„	80 „
5.	ਸ੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ	„	ਭਦਿਲਾ	ਧਮਿਲ	„	100 „
6.	ਸ੍ਰੀ ਮੰਡੀਕ	ਮੌਰਿਆ ਸਨੀਵੇਸ਼	ਵਿਜੈ ਦੇਵੀ	ਧਨਦੇਵ	„	67 „
7.	ਸ੍ਰੀ ਮੌਰਿਆ ਪੁੱਤਰ	ਮੌਰਿਆ ਸਨੀਵੇਸ਼	ਵਿਜੈ ਦੇਵੀ	ਮੌਰਿਆ	„	83 „
8.	ਸ੍ਰੀ ਅਕੰਪਿਤ	ਮਿਥਿਲਾ	ਜੈਅੰਤੀ	ਦੇਵ	„	78 „
9.	ਸ੍ਰੀ ਮੇਤਾਰਿਆ	ਤੁੰਗਿਕ ਸਨੀਵੇਸ਼	ਵਰੁਣ	ਦੰਤ	„	62 „
10.	ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਾਸ	ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ	ਅਤਭਦਰਾ	ਬਲ	„	40 „

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ 14000 ਸਾਧੂ ਅਤੇ 36000 ਸਾਧਵੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਣਧਰਾਂ ਦੇ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹਠ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗਣਧਰ ਦੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਦ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਸਨ। ਸਭ ਨੇ ਸਾਧੂ ਬਨਣ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨਾਲ ਪਾਵਾ ਪੁਰੀ ਵਿਖੇ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਸਾਰੇ ਗਣਧਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਘੁਮਿਆ ਸੀ । ਇੰਦਰਭੂਤੀ ਗੋਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਉੱਤਰ ਹੀ ਸਵੇਤਾਂਵਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜੈਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ । ਇਕੱਲੇ ਭਗਵਤੀ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਗਣਧਰ ਗੋਤਮ ਇੰਦਰਭੂਤੀ ਨੇ 36000 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛੇ ਹਨ ।

ਜੈਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਸ਼ੁਰੂਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਵੇਤਾਂਵਰ ਆਗਮਾਂ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਹੋਇਆ ।

ਇਸ ਸ਼ੁਰੂਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਨ ਦਾ ਸੇਹਰਾ 5ਵੇਂ ਗਣਧਰ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ ਤੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਚੋਲੇ ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ ਨਿਵਾਸੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸੁਨਾਏ । ਗਣਧਰ ਸੁਧਰਮਾ ਹਰ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਕਰਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ।”

ਅਚਾਰਿਆ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ ਮਹਾਨ ਤਿਆਗੀ ਸਨ ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰੀਰਣਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਵ ਆਦਿ 500 ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਮੁਨੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ।

ਅਚਾਰਿਆ ਪ੍ਰਭਵ ਤੋਂ ਵਾਅਦ ਦਸਵੈਕਾਲਿਕ ਸੂਤਰ ਦਾ ਸੰਕਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਯੰਭਵ ਅਚਾਰਿਆ ਹੋਏ । ਇਹ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਵੇਤਾਂਵਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਚਾਰਿਆ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਅਤੇ ਸੰਭੂਤ ਵਿਜੈ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚੋਲੇ ਇਸ ਉੱਤਰਾਪਥ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਇਹ ਸਮਾਂ ਨੰਦ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ।

ਅਚਾਰਿਆ ਭੱਦਰ ਵਾਹੂ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਚਾਰਿਆ ਸਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਸਠਾ ਪੁਰ ਸੀ । ਆਪਨੇ ਭਦਰਵਾਹੂ ਸੰਘਤਾ ਨਾਂ ਦਾ ਜੋਤਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇਆ । ਆਪ ਵਰਾਹ ਮਿਹਰ ਦੇ ਭਰਾ ਸਨ । 17 ਸਾਲ ਤਕ ਕਠੌਰ ਤੱਪ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ 14 ਪੁਰਵਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ । 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਅਚਾਰਿਆ ਬਣੇ । ਵੀਰ ਨਿਰਵਾਨ ਸੰਬਤ 170 ਨੂੰ ਆਪ ਸਵਰਗ ਸਿਧਾਰ ਗਏ । ਆਪ ਨੇ ਨੇਪਾਲ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਆਪਨੇ ਕਲਪ ਸੂਤਰ ਲਿਖਿਆ, ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਨਿਰਯੁਕਤੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ । ਆਪਨੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ।

ਰਾਜਾ ਚੰਦਰ ਗੁਪਤ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ 12 ਸਾਲ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪਿਆ । ਤਦ ਆਪ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਕਲਿੰਗਾ ਵਿਖੇ ਚਲੇ ਗਏ ।

ਆਪ ਤੋਂ ਵਾਅਦ ਦੋ ਅਚਾਰਿਆ ਸਬੂਲੀ ਭਦਰ ਨੰਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਕ ਡਾਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ । ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਵੀਰ ਸੰ. 116 ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਨੇ ਸੰਭੂਤੀ ਵਿਜੈ

ਉਂ ਦੀਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਆਪਨੇ ਭੰਗ ਵਿਲਾਸ ਨੂੰ ਠੱਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ। ਵੀਰ ਸੰ. 215 ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਚਾਣਕਿਆ ਚੋਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਪਾਟਲੀਪੁਤਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਬਾਚਨਾ ਦਾ ਇਕ੍ਰੰਨ ਕੀਤਾ।

ਅਚਾਰਿਆ ਮਹਾਗਿਰੀ ਦੇ ਚੋਲੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਚਲੀਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਵੇਤਾਂਵਰ ਦਿਗੰਬਰ ਮਤਭੇਦ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਦਿਗੰਬਰ ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਦਰਵਾਹੂ ਪਾਸ ਚੰਦਰ ਗੁਪਤ ਮੌਰਿਆ ਨੇ ਦੀਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਅਚਾਰਿਆ ਸੁਹਸਤੀ ਦੇ 12 ਚੋਲਿਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਉਪ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਆਪ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਵੀਰ ਨਿਰਵਾਨ ਸੰ. 319 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਅਚਾਰਿਆ ਨਾਗਹਸਤੀ 10 ਪੁਰਵਾ ਦੇ ਜਾਨਕਾਰ ਸਨ।

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਟਾਵਲੀ ਦੇ 25 ਸਥਾਨ ਸਕਦਿਲਾ ਅਚਾਰਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਖੇ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਬਾਚਨਾ ਕੁਲਾਈ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਹਾਵੀਰ ਦੀ ਨਿਰਵਾਨ ਸੰਬਤ ਦੀ 9 ਸਦੀ ਹੈ। ਨੰਦੀ ਸੂਤਰ ਦੀ ਪੱਟਾਵਲੀ ਵਿਚ ਦਰਜ 27ਵੇਂ ਅਚਾਰਿਆ ਨਾਗਅਰਜੁਣ ਹੈ ਆਪ ਦਾ ਸੰ. ਵੀਰ ਸੰ. 875 ਹੈ।

ਨੰਦੀ ਸੂਤਰ ਦੇ 28ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਅਚਾਰਿਆ ਦੇਵ ਅਰਧ ਖਿਨ੍ਹਾ ਸ਼੍ਰਮਣ ਦਾ ਨਾਂ ਖਾਸ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰ ਸੰ. 998 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਜਥਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਸੀਂ ਸ਼ਵੇਤਾਂਵਰ ਨੰਦੀ ਸੂਤਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਖਾਰਵੇਲ ਨੇ ਉੜੀਸਾ ਦੀ ਖੰਡਗਿਰੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਾਚਨਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਰਨਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਕਾਇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੀ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਣ ਯੋਗ ਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

•—•

ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਟਾਵਲੀਆਂ

ਨੰਬਰ	ਨੰਦੀ ਸੂਤਰ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੂਭ ਨਾਂ	ਵੀਰ ਸੰਬਤ 810 ਮਾਥੁਰੀ ਵਾਚਨਾ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੂਭ ਨਾਂ	ਵੀਰ ਸੰਬਤ 979 ਵਲਭੀ ਵਾਚਨਾ ਅਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੂਭ ਨਾਂ	ਉੱਤਰਾਰਧ ਲੌਕਾਗੱਛ ਪੱਟਾਵਲੀ ਵਿ. ਸੰ. 1861 ਲਿਖਤ ਅਮੋਲਕ ਚੰਦ ਸੁਨਾਮ
1.	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ
2.	ਸ਼੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ
3.	ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਵ ਸਵਾਮੀ
4.	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਯੰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਯੰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਯੰਭਵ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਯੰਭਵ ਸਵਾਮੀ
5.	ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਜੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਜੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਜੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਜੀ
6.	ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਭੂਤ ਵਿਜੈ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਭੂਤ ਵਿਜੈ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਭੂਤ ਵਿਜੈ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਭੂਤ ਵਿਜੈ
7.	ਸ਼੍ਰੀ ਭਦਰਵਾਹੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਭਦਰਵਾਹੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਭਦਰਵਾਹੂ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਭਦਰਵਾਹੂ ਸਵਾਮੀ
8.	ਸ਼੍ਰੀ ਸਥੂਲੀ ਭਦਰ	ਸ਼੍ਰੀ ਸਥੂਲੀ ਭਦਰ	ਸ਼੍ਰੀ ਸਥੂਲੀ ਭਦਰ	ਸ਼੍ਰੀ ਸਥੂਲੀ ਭਦਰ
9.	ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਗਿਰੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਗਿਰੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਗਿਰੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਹਸਤੀ ਜੀ
10.	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਹਸਤੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਹਸਤੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਹਸਤੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਗਰਗ ਅਚਾਰਿਆ
11.	ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਿਸਹ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਿਸਹ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਲਕਾ ਅਚਾਰਿਆ	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਆਮ ਸੂਰੀ
12.	ਸ਼੍ਰੀ ਸਵਾਤੀ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਸਵਾਤੀ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਵਤੀ ਮਿਤਰ	ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਡਲੀ ਸਵਾਮੀ
13.	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਆਮਾ ਅਚਾਰਿਆ	ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਆਮਾ ਅਚਾਰਿਆ	ਸ਼੍ਰੀ ਸਮੁਦਰ ਸਵਾਮੀ	ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਲਕਾ ਅਚਾਰਿਆ

- | | | | | |
|-----|---------------------|-------------------------|------------------------|------------------------|
| 14. | ਸ੍ਰੀ ਸਾਂਡਲੀਆ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਸਾਂਡਲੀਆ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਮੰਗੂ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਸਮੁਦਰ ਸਵਾਮੀ |
| 15. | ਸ੍ਰੀ ਸਮੁਦਰ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਸਮੁਦਰ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਮੰਗੂ ਸਵਾਮੀ |
| 16. | ਸ੍ਰੀ ਮੰਗੂ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਮੰਗੂ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਭਦਰ ਗੁਪਤ | ਸ੍ਰੀ ਦਿੰਨ ਸਵਾਮੀ |
| 17. | ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਨੰਦਲ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਗੁਪਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਗਿਰੀ |
| 18. | ਸ੍ਰੀ ਭਦਰ ਗੁਪਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਹਸਤੀ | ਸ੍ਰੀ ਬਜਰ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਬਜਰ ਸਵਾਮੀ |
| 19. | ਸ੍ਰੀ ਬਜਰ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਰੇਵਤ ਨਕਸ਼ਤਰ | ਸ੍ਰੀ ਰਕਸ਼ਿਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਰਰਕੀ ਜਾਂ ਰੇਵਤੀ ਜੀ |
| 20. | ਸ੍ਰੀ ਰਕਸ਼ਿਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਪਕ ਸਿੰਘ | ਸ੍ਰੀ ਪੁਸ਼ਪ ਮਿੱਤਰ | ਸ੍ਰੀ ਖਮਣ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ |
| 21. | ਸ੍ਰੀ ਨੰਦਲ ਸੁਪਣਕ | ਸ੍ਰੀ ਸੰਕਦਿਲ ਅਚਾਰਿਆਂ | ਸ੍ਰੀ ਬਜਰ ਸੇਨ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਨੰਦਲ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ |
| 22. | ਸ੍ਰੀ ਰੇਵਤੀ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਹਿਮਵੰਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਹਸਤੀ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਹਸਤੀ ਜੀ |
| 23. | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਹਸਤੀ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗਾ ਅਰਜੁਨ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਰੇਵਤੀ ਮਿਤਰ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਕਸ਼ਤਰ ਸਵਾਮੀ |
| 24. | ਸ੍ਰੀ ਸਿਹੁ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਭੂਤਦਿੰਨ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਪਕ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਵਭਦੀਵਨਾ ਸਵਾਮੀ |
| 25. | ਸ੍ਰੀ ਸੰਕਦਿਲ ਅਚਾਰਿਆ | ਸ੍ਰੀ ਲੋਹਿਤ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਅਰਜੁਨ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਖੰਦਿਲ ਸਵਾਸੀ |
| 26. | ਸ੍ਰੀ ਹਿਮਵਾਨ ਸਵਾਮੀ | ਸ੍ਰੀ ਦੁਸ਼ਯ ਰਾਣੀ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਭੂਤਦਿੰਨ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਵੰਤ ਸਵਾਮੀ |
| 27. | ਸ੍ਰੀ ਨਾਗ ਅਰਜੁਨ ਜੀ | ਸ੍ਰੀ ਦੇਵ ਅਰਧੀਖਿਮਾ ਸ਼ਰਮਣ | ਸ੍ਰੀ ਕਾਲਕਾ ਅਚਾਰਿਆ | ਸ੍ਰੀ ਦੇਵਗਣੀ ਸਵਾਮੀ |
| 28. | ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਸਵਾਮੀ | | ਸ੍ਰੀ ਦੇਵਅਰਧੀਖਿਮਾ ਸ਼ਰਮਣ | |
| 29. | ਸ੍ਰੀ ਭੂਤ ਦਿੰਨ ਸਵਾਮੀ | | | |
| 30. | ਸ੍ਰੀ ਲੋਹਿਤ ਸਵਾਮੀ | | | |
| 31. | ਸ੍ਰੀ ਦੁਸ਼ਯਗਣੀ ਸਵਾਮੀ | | | |

ਤਪਾ ਗੱਛ

(ਸ਼ਵੇਤਾਂਵਰ ਜੈਨ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਪਟਾਵਲੀ)

- | | |
|------------------------------------|----------------------------|
| 1. ਸ੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ | 28. ,, ਵਿਵੁਧ ਸੂਰੀ |
| 2. ਸ੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ | 29. ,, ਜੈ ਨੰਦ ਸੂਰੀ |
| 3. ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭਵ ਸਵਾਮੀ | 30. ,, ਰਵਿ ਪ੍ਰਭਵ ਸੂਰੀ |
| 4. ਸ੍ਰੀ ਸਯੰਭਵ ਸਵਾਮੀ | 31. ,, ਯਸ਼ੋਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 5. ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਸਵਾਮੀ | 32. ,, ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਸੂਰੀ |
| 6. ,, ਸੰਭੁਤੀ ਵਿਜੈ ਸੂਰੀ ਤੇ ਭਦਰ ਵਾਹੂ | 33. ,, ਮਾਨ ਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 7. ,, ਸਥੂਲ ਭਦਰ ਸਵਾਮੀ | 34. ,, ਵਿਮਲ ਚੰਦਰ |
| 8. ,, ਆਰਿਆ ਸੁਸਥਤੀ ਤੇ ਸੁਪ੍ਰਤਿਥ | 35. ,, ਦਯੋਤਨ ਸੂਰੀ |
| 9. ,, ਸੁਸਥਤੀ ਸਵਾਮੀ | 36. ,, ਸੁਰਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 10. ,, ਇੰਦਰ ਦਿੰਨ ਸੂਰੀ | 37. ,, ਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 11. ,, ਦਿੰਨ ਸੂਰੀ | 38. ,, ਸਰਵ ਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 12. ,, ਸਿਹੁ ਗਿਰੀ | 39. ,, ਯਸ਼ੋਭਦਰ ਤੇ ਨੇਮ ਚੰਦਰ |
| 13. ,, ਬਜਰ ਸਵਾਮੀ | 40. ,, ਮੁਨੀ ਚੰਦ ਸੂਰੀ |
| 14. ,, ਬਜਰ ਸੇਨ | 41. ,, ਅਜਿਤ ਦੇਵ ਸੂਰੀ |
| 15. ,, ਚੰਦਰ ਸਵਾਮੀ 2 | 42. ,, ਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ |
| 16. ,, ਸਮੰਤ ਭਦਰ 3 | 43. ,, ਸੋਮ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਮਨੀ ਰਤਨ |
| 17. ,, ਵਰਿਧ ਦੇਵ ਸੂਰੀ | 44. ,, ਜਗ ਚੰਦਰ 5 |
| 18. ,, ਪ੍ਰਦੋਤਰ ਸੂਰੀ | 45. ਸ੍ਰੀ ਦੈਵਿੰਦਰ ਸੂਰੀ |
| 19. ,, ਮਾਨ ਦੇਵ ਸੂਰੀ | 46. ,, ਧਰਮ ਘੋਸ਼ ਸੂਰੀ |
| 20. ,, ਮਾਨਤੰਗ ਸੂਰੀ | 47. ,, ਸੋਮ ਤਿਲਕ ਸੂਰੀ |
| 21. ,, ਵੀਰ ਸੂਰੀ | 48. ,, ਦੇਵ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੀ |
| 22. ,, ਜੈ ਦੇਵ ਸੂਰੀ | 49. ,, ਮੁਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੀ |
| 23. ,, ਦੇਵਾਨੰਦ ਮੁਨੀ | 50. ,, ਸੋਮ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੀ |
| 24. ,, ਵਿਕਰਮ ਸੂਰੀ | 51. ,, ਮੁਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੀ |
| 25. ,, ਨਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ | 52. ,, ਰਤਨ ਸ਼ੇਖਰ ਸੂਰੀ |
| 26. ,, ਸਮੁਦਰ ਸੂਰੀ | 53. ,, ਲਕਸ਼ਮੀ ਸਾਗਰ ਸੂਰੀ |
| 27. ,, ਮਾਨ ਦੇਵ ਸੂਰੀ | 54. ,, ਸੁਮਤੀ ਸਾਗਰ ਸੂਰੀ |